

iż nie znamy bezpośredniej przyczyny ich zabójstwa, wydaje się jednak, że jednym z zasadniczych powodów ich śmierci była postawa w tym czasie. Mogli oni, wykorzystując swoje niemieckie korzenie, opowiedzieć się po stronie nazistów i uratować życie, jednak nie uczynili tego.

W części przeznaczony na dyskusję głos zabrał Kurt Meyer z Rotenburga (RFN), autor publikacji o zbrodniach nazistowskich, syn Kurta Meyera – SS Brigadeführera (nazywanego popularnie „Panzermeier”), generała dowodzącego w okresie wojny dywizją „Hitlerjugend”. W niezwykle ujmującym wystąpieniu Kurt Meyer junior potępił książkę napisaną przez swego ojca, w której wspominał o „godnych wiecznej pamięci” czynach żołnierzy i oficerów dowodzonej przez siebie jednostki. Stwierdził, iż nie należy czytać takich książek, jak jego ojca, a osobiście będzie polecał zapoznanie się z opracowaniem o Hosenfeldzie.

Obrady konferencji krótko podsumował Dieter Schenk, który podkreślił wysoki poziom spotkania, które swoją treścią dało dowód, jak bardzo było ono uzasadnione.

SŁAWOMIR ABRAMOWICZ
 IPN Oddział w Łodzi

Symposium Rewolucja 1905–1907 w Łodzi. W 100. rocznicę

24 czerwca 2005 r. w siedzibie łódzkiej Rady Miejskiej odbyło się symposium naukowe *Rewolucja 1905–1907 w Łodzi. W 100. rocznicę*. Podczas symposium zostały zaprezentowane referaty przygotowane przez pracowników Katedry Historii Polski XIX w. i Katedry Historii Polski Najnowszej Uniwersytetu Łódzkiego oraz Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi. Obrady prowadził przewodniczący Rady Miejskiej Łodzi mgr Sylwester Pawłowski, inicjator symposium.

Profesor dr hab. Paweł Samuś (Katedra Historii Polski Najnowszej UŁ) wygłosił referat pt. *Rewolucja 1905–1907 w Łodzi – zaranie wolności, równości i nowoczesności*. Punktem wyjścia rozważań autora były wydarzenia, które żywo poruszyły polską i europejską opinię publiczną – powstanie robotników łódzkich w czerwcu 1905 r. Następnie autor scharakteryzował specyfikę łódzkich wydarzeń rewolucyjnych, koncentrując się na tych aspektach, które zadecydowały o ich

wyjątkowym znaczeniu w dziejach miasta. Referent podkreślił, że Łódź była jednym z najważniejszych ośrodków rewolucji, nie tylko w skali Królestwa Polskiego ale również całej Rosji. Wrzenie rewolucyjne trwało tu aż do jesieni 1907 r., znacznie dłużej niż w innych ośrodkach imperium. Napięcie i dynamika wydarzeń w Łodzi były wyjątkowe. Autor wskazał na znaczenie procesów modernizacyjnych społeczeństwa łódzkiego w czasie rewolucji. Nastąpił zdecydowany wzrost świadomości politycznej szerokich rzesz łodzian. Podobnie jak w całym Królestwie rozbudzone zostały zarówno radykalne aspiracje społeczne, jak i narodowe oraz dotyczące swobód obywatelskich. Dokonała się demokratyzacja życia politycznego, które stało się zjawiskiem masowym, wciągając ludzi z różnych warstw społecznych, nie uczestniczących wcześniej w działalności nielegalnej. Autor wskazał na bujny rozwój partii politycznych, które odegrały wielką rolę w kształtowaniu nowoczesnej kultury politycznej. Zwrócił również uwagę na imponujący rozwój ruchu zawodowego w mieście – pod tym względem Łódź szybko dorównała rozwiniętym ośrodkom przemysłowym Europy Zachodniej. Autor przypomniał znaczenie rewolucji dla życia kulturalnego i oświaty, w tym także dla awansu kulturalnego warstwy robotniczej. W konkluzji prof. P. Samuś stwierdził, że chociaż rewolucja zakończyła się klęską, głębokie przemiany w świadomości społecznej i wiedzy politycznej były nieodwracalne. Łódź stała się także jednym z najważniejszych ośrodków polskiego życia narodowego.

Profesor dr hab. Kazimierz Badziak (Katedra Historii Polski Najnowszej UŁ) zaprezentował referat pt. *Konflikty klasowo-rewolucyjne w Łodzi 1905–1907. Geneza, przebieg i ich konsekwencje*. W pierwszej części wystąpienia autor scharakteryzował wydarzenia poprzedzające wybuch rewolucji oraz konflikty ekonomiczne i polityczne w Łodzi na początku rewolucji. Następnie referent podjął problematykę tzw. powstania czerwcowego. Autor krytycznie odniósł się do ustaleń literatury przedmiotu w tej kwestii. Zdaniem prof. K. Badziaka w wydarzeniach tych uczestniczyło znacznie mniej łodzian w stosunku do tego, co dotychczas przyjmowano (zdaniem autora kilkanaście tysięcy, a nie jak podawano około 70 tys.). Powstanie było inspirowane przez partie rewolucyjne i ich przybudówki, jednak większość robotników zdecydowała się nie brać w nim udziału, zdając sobie sprawę z dysproporcji sił. W opinii autora w latach 1905–1907 miały w istocie miejsce dwie rewolucje – pierwszą była walka o przebudowę ustrojową Rosji, druga była wyrazem dążeń partii robotniczych i radykalnych do przewrotu społecznego. Łódź jako wielkie skupisko robotników była obszarem zaciętej walki klasowej. W trakcie konfliktów pojawiło się wiele negatywnych zjawisk, które sprawiły, że do Łodzi przyłgnęło

określenie „złe miasto”. Zdaniem autora partie rewolucyjne kierowały się programem oderwanym od rzeczywistości społecznej i dalekim od prądów ideologicznych dominujących w ruchu socjalistycznym w Europie Zachodniej, zwłaszcza w Niemczech. W końcowej części wystąpienia autor poddał analizie skład społeczny elity partii robotniczych. Referent wskazał na kluczową rolę zawodowych rewolucjonistów, ludzi o niskim statusie materialnym, często reprezentantów zdeklasowanej inteligencji, nieprzystosowanych do rzeczywistości społecznej i boleśnie odczuwających brak perspektyw awansu społecznego. Na zakończenie prof. K. Badziak wskazał na potrzebę przygotowania nowej monografii dotyczącej wydarzeń lat 1905–1907.

Doktor Marzena Iwańska (Katedra Historii Polski XIX w. UŁ) zaprezentowała wystąpienie pt. *Środowiska inteligentkie wobec wydarzeń rewolucyjnych w Łodzi*. Autorka scharakteryzowała specyfikę łódzkiej inteligencji początku XX w., której wyróżnikiem było zróżnicowanie narodowościowe, duża mobilność, udział w przedsięwzięciach gospodarczych i powiązania z burżuazją oraz miejski rodowód. Autorka poddała analizie treść dwóch łódzkich dzienników „Gońca Łódzkiego” i „Rozwoju”, które stanowiły jej zdaniem reprezentatywne platformy opiniotwórcze lewicowej i prawicowej inteligencji. Istotne miejsce w wystąpieniu zajęła kwestia stosunku inteligencji do strajku szkolnego i upowszechnienia oświaty elementarnej.

Doktor Grzegorz Markiewicz (Katedra Historii Polski XIX w. UŁ) wygłosił referat pt. *Stanowisko polskich ugrupowań politycznych w Łodzi wobec kwestii autonomii Królestwa Polskiego w latach 1905–1907*. Autor poddał analizie publicystykę głównych ugrupowań politycznych: Polskiej Partii Socjalistycznej, Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy oraz obozu narodowego. Autor podkreślił, że wszystkie siły polityczne wyrażały swe stanowisko wobec kwestii autonomii Królestwa Polskiego. Najbardziej konsekwentnie uczyniły to SDKPiL oraz obóz narodowy, chociaż ugrupowania te przyjmowały oczywiście zupełnie odmienne założenia ideowe. Stanowisko lewicy PPS odzwierciedlało sprzeczności programowe tego nurtu, jego przedstawiciele nie mieli jasnego poglądu w kwestii charakteru przyszłego zgromadzenia konstytucyjnego. W obliczu rewolucji, zdaniem autora, należało oczekiwać zdecydowanego artykułowania haseł niepodległościowych. Jednak tylko prawica PPS, późniejsza PPS Frakcja Rewolucyjna stanęła wyraźnie na stanowisku niepodległościowym, lecz nie odgrywała ona w Łodzi poważniejszej roli.

Profesor nadzw. dr hab. Maria Nartowicz-Kot (Katedra Historii Polski Najnowszej UŁ) zaprezentowała wystąpienie pt. *Rewolucja*

1905 r. w tradycji polskiego ruchu socjalistycznego w Drugiej Rzeczypospolitej. Autorka wskazała na znaczenie rewolucji w kształtowaniu się tradycji polskiego ruchu socjalistycznego oraz przedstawiła działania na rzecz upowszechnienia wiedzy o wydarzeniach rewolucyjnych. Referentka podkreśliła znaczenie opieki nad żyjącymi uczestnikami rewolucji, zesłańcami oraz rodzinami poległych i zamordowanych. Szczególną rolę odgrywał tu Związek byłych Katorżniczan i Zesłańców, przekształcony następnie w Stowarzyszenie byłych Więźniów Politycznych. Organizacja ta zajmowała się nie tylko pomocą materialną, ale również gromadzeniem i przechowywaniem źródeł dotyczących rewolucji oraz upamiętnianiem miejsc kaźni bojowników. Autorka podkreśliła zasługi socjalistów w łódzkim samorządzie, jeśli chodzi o pomoc bojownikom rewolucji oraz oddanie hołdu uczestnikom krwawych wydarzeń (np. wzniesienie pomnika straconych na Polesiu Konstantynowskim w 1923 r.). Następnie autorka omówiła najważniejsze obchody rocznicowe rewolucji w Drugiej Rzeczypospolitej. Podkreśliła, że początkowo uroczystości miały skromny charakter, rozmachu nabrały dopiero od 1929 r.

Magister Henryk Siemiński i mgr Konrad Czernielewski (Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi) przygotowali referat pt. *Rewolucja 1905–1907 w zbiorach Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi*. W wystąpieniu zaprezentowano różnorodność eksponatów muzealnych związanych z rewolucją. Znajdują się tu m. in.: odezwy ugrupowań politycznych, ulotki, obwieszczenia władz carskich, prasa, broń, materiały poligraficzne, dzieła sztuki poświęcone rewolucji. Nieco słabiej prezentuje się dokumentacja fotograficzna, chociaż można znaleźć także wartościowe i ciekawe fotografie zesłańców, aresztowanych bojowców czy funkcjonariuszy carskiej żandarmerii. Wśród eksponatów są też ciekawe pamiątki po zesłańcach. Referenci podkreślili, że zgromadzone materiały obrazują wszystkie najważniejsze metody walki rewolucyjnej oraz jej zwalczania przez władze carskie. Odzwierciedlenie w eksponatach znalazły też wystąpienia chłopów oraz młodzieży szkolnej. Autorzy wystąpienia przypomnieli, że cenny „eksponat” stanowi też budynek muzeum, w którym mieściło się carskie więzienie polityczne.

Po wysłuchaniu referatów miała miejsce dyskusja, w której wzięli udział m. in. prof. P. Samuś, prof. K. Badziak oraz dr Tadeusz Bogalecki. Na zakończenie prof. P. Samuś dokonał podsumowania sympozjum.